

Frågor och svar – modul 1-3

Här är en väldigt bra artikel skriven av Esbjörn Wandt, som handlar om skogsträdgården och dess plats i permakultur:

http://www.permakulturiskane.se/wordpress/?page_id=91

Hur ska jag tänka om jag istället för 2.000m² har ca 300m² att utgå ifrån?

Då tycker jag att det är viktigt att vara ännu mer noggrann med att utforska vilka behov man har med sin skogsträdgård så man väljer de träd och buskar som man verkligen vill ha och vet att man tycker om att äta från. I en liten trädgård skulle jag också tänka på att välja ett amträd som inte bara ger skydd och kväve etc. utan också mat som till exempel koreansk silverbuske. Vid etablering på en liten yta är det värt, rent tidsmässigt att gå igenom området där man vill ha sina bäddar med en breddgrep.

Finns det data om vanlig vindriktning hos någon myndighet, typ SMHI?

På SMHI hemsida gick jag in på data och där finns samlas information över statistik för att kunna se varifrån det blåser mest men också hur stark vinden är. Jag tror man får hämta informationen från närmaste väderstation från där man bor. Här är länken: <https://www.smhi.se/data/meteorologi/vind>

Här är vindstatistiken: Rapporten är inte jätteaktuell men jag tror inte det har ändrats så mycket: https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.113638!/meteorologi_121.pdf

Hur kan jag se vad jag har för jordtyp eller jordvolym på platsen?

Man kan göra ett jordtest men man kan också få en uppfattning genom att logga in på lantmäteriets hemsida och se både jordtyp och jordvolym där man bor.

Hur tar jag reda på en lämplig plats för att gräva damm?

Kolla på SGU:s kartor över grundvattnet för att se vilka förutsättningar som finns när man letar vatten. Jag läste i senaste numret av tidningen Åter, om en man som grävde sin egen brun för att få vatten som han skulle använda i odlingarna, han använde inte slagruta som många föreslår utan han förlitade sig helt på SGU.

På denna blogg, om skogsträdgårdsodling kan ni läsa om riktigt bra dammgrävartips:

<https://skogsträdgården.stjärnsund.nu/dammgravartips/>

Vad är Bärsurmak?

Det finns vad jag vet, två ätliga sumaker och den vi odlar hos oss är *Rhus typhina* –**rönnsamak**. Härdig i zon 1-3. Den som man vanligtvis brukar använda och som man kan hitta i många hälsokostaffärer är *Rhus coraria* - **bärsamak**, men den är ej härdig i Sverige.

Rönnsumaken (*Rhus typhina*) återfinns i många trädgårdar men det är inte många som vet att den går att använda. Den kallas också för lemonade tree. Man kan ta de röda blomkolvorna på hösten och slå hett vatten över och få en friskt syrlig dryck med smak av nypon. Trädet ger en djungelkänsla med sina stora sammansatta blad och behårade stammar. Den växer snabbt och slår många rotskott så vi odlar den i vindskyddet. Skotten använder vi som täckmaterial. **Obs:** Tänk efter innan ni tar in sorter med invasiva tendenser, så som sumak.

Här kommer länken med fördelar med myror i fruktodlingar:

<https://www.slu.se/ew-nyheter/2020/6/skogsmyror-fortsatt-intressanta-i-fruktodling/>

Ett tips vi fick på en av träffarna var att läsa; Naturvård för torpare. Där går det att läsa mer om balansen mellan nytto- och skadedjur och hur man kan hjälpa nyttodjuret på traven.

En fråga angående hur ni använde massor från damm grävning till att bygga bäddar. Använde ni både matjordslagret och mineraljordslagret till bäddarna? Och har ni sand eller lera eller morän?

Vi gjorde lite olika på de platser vi har dammar. Men oavsett, så användes alla schaktmassor som blev genom grävningar på gården.

Vid de stora dammarna gjorde grävmaskinisten en väg mellan de båda dammarna, där gick det åt en stor del av mineraljorden. Men han tog också hand om alla schaktmassor som blev över eftersom det var så pass stora dammar. Nu i efterhand ångrar jag att vi inte själva var mer närvarande och hanterade schaktmassorna tillsammans med grävmaskinisten. Man skulle ha kunnat placera schaktmassorna, där man vet att man vill ha sina bäddar och ev. släta ut dem försiktigt med grävskopan. Sedan kan man anlägga bäddarna precis som man vill ha dem.

Vid dammen i skogsträdgården, vid huset, gick det snabbt att gräva och vi var där hela tiden. Vi la matjorden respektive mineraljorden i högar och placerade senare, själva ut jorden där vi ville ha den.

När vi grävt ur olika grunder så har det ibland blivit att jag har kört ut endast mineraljord och skapat upphöjda odlingsbäddar av det. I de bäddarna har vi sått in olika gröngödslingsväxter som foderraps, vitklöver, bovete, honungsört med mera. Men jag märker att det tar väldigt lång tid att få en bra jord av det och vi har inte planterat några träd och buskar i dessa bäddar än så länge. Däremot har jag märkt att efter jag tillfört matjord över mineraljorden i en bädd så verkar jorden bli mer levande igen.

Vi har moränjord där vi bor.

Tung lerjord. Har du tips på plantering av träd och buskar, hur gör jag med jorden på bästa sätt? inte gräva alls?

Lerjordar är känsliga för packningsskador och bearbetning när jorden är blöt. Då slås strukturen sönder. Skippa luckring utan börja istället att bygga upphöjda bäddar utan att använda breddgrepp och tillför stora mängder organiskt material. Organiskt material som kompost, stallgödsel, bark- eller torvmull, hö, halm etc. Gröngödsling är också bra. Jag har både läst och hört att man absolut inte kan blanda in sand i lerjord, då blir den ännu kompaktare nästan som cement. **Tips från andra deltagare angående tung lerjord:** flis från buskar och hästgödsel har räddat min jord. Lagg på under hösten och låt maskarna göra jobbet! Torv ska vara bra till tung lerjord.

Hur breda är bäddarna i området där ni kallar Market garden, där ni odlar ettåriga grönsaker? Det var 8 m långa men bredd?

Vi gör alla bäddarna lika långa och bredda eftersom de blir lättare att sköta om alla är lika långa och har samma bredd. Vi har valt att använda ett standardmått på 75 cm bredda bäddar och 40 cm bredda gångar. Det är då lättare att hitta lämpliga verktyg som förenklar odlandet och lättare att beräkna hur mycket frön man behöver, gödselgivor osv. Dessutom är det lätt att kliva över bäddarna eller stå över bädden när man skördar. Gångarna gör smala för att utnyttja odlingsytan optimalt. Längden på våra bäddar har vi anpassat till området och valt 8 meters bäddar för att få plats med så många så möjligt på den ytan samtidigt som det passar när vi ska utöka odlingen till andra områden på gården.

I ett asp sly bestånd, behövs småträden också ringbarkas, eller räcker det med de stora "mamma träden"? (om man vill plantera in tex valnöt)

Jag hittade ett bra svar angående äldre aspar och några metoder på hur man utrotar dem och de mindre rotskotten:

En lite grövre asp, t ex med stamdiameter på mer än 20 cm, kan ta flera år på sig att självdö efter ringbarkning. Det trots noggrann ringbarkning, blir det minsta av innerbarken kvar läker det blixtnabbt och trädet överlever.

Under den tiden kan man också få ringbarka aspar i närheten som försörjer den grövre. I vilket fall som helst kan man vara säker på att så länge man under ringbarkning av asp inte får en massa nya rotskott, försvagar man och minskar aspbeståndet i närheten även om det tar tid att se resultat på en enda asp. Ringbarkning av stora Aspar kan innebära att det tar upp till 3-4 år innan de dör.

Det är inte alltid lätt att få bort asp, särskilt inte om de växer i klungor eller nära varandra. De är duktiga på att dela näring genom rötterna. Dels för att de sprider sig genom rotskott och ofta behåller sina rotlänkar länge. Och dels för att de dessutom rotympar sig senare. Rotympning är som med ympning i luftkronor - växtdelar som växer samman och delar näringsflöden. Aspar av olika individer kan göra detta.

Folk som jobbar proffessionellt med att gallra skog och vill ha bort asp har två metoder: Att ringbarka en hel klunga i taget, eller att ringbarka en del av varje klunga. Vad som fungerar snabbast vet jag inte, men så länge man inte får nya rotskott så fungerar det så småningom.

Ringbarkar man för mycket på en gång av ett större aspbestånd kan de reagera med att skicka nya rotskott, och ringbarkar man för lite försörjer de omkringliggande den man ringbarkat.

<http://forum.odla.nu/index.php?showtopic=31580>

Ett annat svar angående aspskott och hur man blir av med asp:

Det är inte helt enkelt att bli av med aspskott. En vuxen asp har ett välutvecklat system med adventivknoppar under marken som startar att växa när man hugger ned det stora trädet. Rotsystemet fortsätter att ta upp vatten och näring och när trädet är borta går vattnet och näringen till att försörja tillväxten av rotskotten istället. Varje gång du hugger av eller rycker upp rotskott så börjar nya skott att växa till istället. Om du outtröttligt fortsätter att rycka upp skotten under några år så kommer tillväxten slutligen att avta eftersom roten inte får tillräckligt med fotosyntesprodukter för sin tillväxt från skotten (eftersom du avlägsnat dessa).

Ett annat sätt att få bukt med det massiva uppslaget är att spara några av skotten och låta dessa växa upp och "ta ledningen" och bli träd. Allt eftersom dessa buskar/mindre träd växer till och blir större kommer näringen och vattnet, från roten, att tas upp av dessa större buskar/mindre träd. De övriga rotskotten får då allt för lite näring, vatten och med tiden också ljus och kommer då att växa allt sämre för att till slut dö bort. <https://www.skogssverige.se/hur-ska-jag-bli-av-med-aspskotten>

Tips för att läsa och inspireras av Sveriges äldsta skogsträdgård:

<https://xn--skogstrdgrden-hfbr.xn--stjrn-sund-x2a.nu/sveriges-aldsta-skogstradgard/>

Ove Johansson (etablerar med slättermetoden) Indal. <http://indalsinfo.se/sida2.html>

<https://xn--skogstrdgrden-hfbr.xn--stjrn-sund-x2a.nu/inspirerande-etablerings-och-skotseltekniker/>

Varför har ni grävt diken i skogsträdgården?

När vi började med etableringen av vår skogsträdgård vid huset grävde vi vad man i den engelska skogsträdgårdslitteraturen benämner swales. Dessa diken var tänkta att motverka översvämning i bäddarna och för att motverka erosionsproblem. Tanken var också att dessa diken skulle kunde fånga upp eventuella partiklar som vattnet för med sig. Vi inspirerades mycket av litteraturen och grävde diken på många olika ställen i skogsträdgården. Vi märkte efter några år, att vi hyste allt för stor tilltro till tekniken, och upptäckte att platsen för vår skogsträdgård inte hade behovet av swales. Dock kan det på andra platser i Sverige finnas behov av tekniken. Vi använder fortfarande några av de grävda swales för att fördela vatten mellan våra två dammar i skogsträdgården vid huset.

Generellt kan man säga att tekniken med swales i vårt nordliga klimat inte har samma funktion som i torra områden eller i tropikerna. Ytavrinning som uppstår på vegetationstäckta ytor är sällan några problem på våra breddgrader med undantag för när snön smälter när det fortfarande finns tjäle kvar i marken. Andra fördelar man kan se med swales i Sverige är att växter som planteras på vallen framför en swale får en förlängd odlingsäsong. Vallen värms upp tidigare på året och växterna kommer en bit ifrån marken, vilket även reducerar risken för frostsador på våren. Men detta kan man på samma sätt åstadkomma med upphöjda bäddar. Det kan också vara värdefullt med swales på platser med hög grundvattennivå, eftersom fruktträd och bärbuskar då hamnar längre från grundvattenytan. Trädens rotsystem kommer då bli mer väldränerade men kommer på samma gång fortfarande komma åt vattnet i de djupare markskikten.

Är det farligt att använda kartong med tanke på att det finns lim i?

Jag tror att limmet i kartong består av cellulosa men helt säker är jag inte. Om man är orolig för limmet så får man titta på hur man kan göra istället. Tidningar är precis som kartong, gratis och är också ett sätt att täcka jorden samtidigt som man tillför organiskt material. Vi har använt kartong framför tidningar, för att det har varit lättare för oss att få tag på. Jag har hört talas om hampaväv som har liknande egenskaper som kartonger och tidningar men det är dyrt. Jute och bomull känns inte hållbart med tanke på att det produceras långt borta och tär på andras bristande vattenresurser. Ett annat alternativ man kan använda sig av är kartong på rulle, då slipper man limmet.

Jag ser inte användningen av kartong och tidningar som en långsiktig lösning, utan jag använder det för att kväva vegetationen och istället etablera ett levande marktäcke som klarar sig utan att jag hela tiden är där och täcker. Kartongerna och tidningarna blir ett gratis redskap för att etablera fungerande skogsträdgårdar som bidrar med en del av vår mat och till en stor biologisk mångfald.